

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «ПОЛІТЕКОНОМІЯ»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Облік і аудит

За темою № 9 - Домогосподарство в системі економічних відносин.

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 22.09.21 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол від 31.08.21 № 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Хиль Л.П.

Рецензенти:

1. Голова циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Цимбалістова О.А.
2. Професор кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, д.е.н., професор Дружиніна В.В.

План лекції:

1. Домогосподарство як суб'єкт ринкових відносин
2. Доходи господарств, їхня диференціація
3. Споживання і заощадження домогосподарств

Основна література:

1. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: Навчальний посібник – К.: Знання, 2014. – 711 с.
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія: політекономія: практикум: Навчальний посібник – К.: Знання, 2013. – 496 с.
3. Базилук А.В., Дерій Ж.В., Концева В.В., Хоменко І.О. Економічна теорія. Практикум: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ., 2012.-312с.
4. Башнянин Г.І. Політична економія. Навчальний посібник. – К.:ЦУЛ, 2013. – 410 с.
5. Осецький В.Л. Політекономія: Навчальний посібник – К.: НАУ, 2013. – 380 с.
6. Майовець Є.Й. Економічна теорія: Навчальний посібник– Львів: ЛНУ ім. І.Франка. – 2011. – 399 с.
7. Моцелюк Н.В. Політична економія. Ч.3. Економічний розвиток. Сучасні економічні системи. Світове господарство: Навчальний посібник – К.:ЦУЛ, 2014.-168с.
8. Федоренко В.Г. Політична економія: Підручник-К.:Алерта, 2015. – 487с.
9. Сірко А.В.Економічна теорія: Політекономія:Підручник – К.:ЦУЛ, 2014.-416с.
10. Старостенко Г.Г., Мірко Н.В. Політична економія: Навчальний посібник – К.: Кондор – Видавництво, 2013. – 464 с.
11. Щетинін А.І. Політична економія: Підручник – К.: ЦУЛ, 2011. – 480 с.
12. Якобчук В.П. Економічна теорія: Навчальний посібник – К.:Ліра – К,2015 – 408с.

Допоміжна література:

1. Шевченко О.О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ., 2012. – 280 с.
2. Кузнецова Л.В. Політична економія: Навчально – методичний посібник – К.: НУХТ, 2011. – 181 с.
3. Вотаманюк О.З. Економічна теорія: вступ, макроекономіка, мікроекономіка - Львів: Інтелект – Захід, 2011. – 656 с.
4. Луценко Г.П. Курс економічної теорії: практика і теорія: Електронний посібник – Кременчук: КЛК НАУ, 2011. – 207 с.
5. Носова О.В. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2013. – 512 с.
6. Старостенко Г.Г. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: Ліра – К, 2011. – 432с.
7. Мельникова В.І. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2012. – 248 с.

8. Лопух К.В. Сучасний монетаризм: Монографія – К.: ЦУЛ, 2015.-272с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

1. Домогосподарство як суб'єкт ринкових відносин

Оскільки домогосподарства є вихідною ланкою економічного життя, первинною ланкою суспільства (первинною ланкою народного господарства є підприємництва), необхідно комплексно обґрунтувати і, передусім, політ економічну сутність.

В матеріалах ООН визначається **домогосподарство**, як «особа або група осіб, поєднаних з метою забезпечення всім необхідним для життя», тобто об'єднаних спільним веденням господарства.

Поняття «домогосподарство» ні в якому разі не слід ототожнювати з поняттям «сім'я».

Сім'я — це сукупність осіб, що живуть разом, пов'язаних родинністю та спільним бюджетом. Відповідно до системи національних рахунків ООН до домашніх господарств відносять домашню прислугу та населення, яке перебуває в різних колективах: вихованці будинків дитини та інтернатів, військовослужбовці строкової служби, інваліди в будинках інвалідів, ув'язнені та ін. В Україні налічується 13,2 млн. домогосподарств, які є дуже важливою складовою приватного сектору країни.

Домогосподарство – економічна одиниця, що складається з одного чи більше чоловік, які об'єднують свої доходи, мають спільну власність та разом приймають економічні рішення (сім'я). Домогосподарство, як економічна категорія, близьке за змістом до поняття «сім'я».

Сім'я як стійкий соціально-економічний інститут виникає в період розпаду родового ладу і появи приватної власності, тобто в епоху пізнього неоліту (приблизно 40—35 тис. років тому). У межах общини, яка складається з багатьох родів, у цей період поступово виокремлюються домогосподарства, що означало перетворення первісної общини на суспільну.

З появою та розвитком приватної власності у рабовласницькому суспільстві сімейні відносини починають значною мірою базуватися на майнових відносинах (необхідність посагу, вступу до шлюбу з розрахунку тощо), а отже, виникають спільні потреби та інтереси, окремі економічні функції сім'ї.

За умов сучасного капіталізму шлюб, здебільшого, у правовому аспекті розглядається західними науковцями як контракт між чоловіком і жінкою, в якому визначаються їхні права, обов'язки під час існування сім'ї та на випадок розлучення щодо сімейної власності (активів), взаємні зобов'язання щодо дітей, причому неможливість досягти згоди про умови такого контракту є важливою причиною відмови від шлюбу багатьох чоловіків та жінок.

Роль домогосподарств у ринковій економіці подвійна. З одного боку вони є споживачами кінцевих товарів та носіями кінцевих потреб. Виступають на боці попиту як покупці на ринку кінцевих товарів.

З іншого боку, домогосподарства – це власники виробничих ресурсів, які вони постачають підприємництвам.

На ринку факторів виробництва перетворюються на продавців, формують пропозицію (ринок праці капіталу – фізичного і грошового).

2. Доходи господарств, їхня диференціація

Щоб домогосподарства успішно виконували свої функції, вони повинні отримувати певний обсяг доходів за рахунок певних джерел.

Доходи населення – це горові або натуральні надходження, які має населення для задоволення своїх потреб.

В економічній теорії доходи класифікуються за різними критеріями:

1. *За характером надходжень (джерелом надхожень):*

- **економічні (факторні)** – які отримують на основі права власності на певний фактор виробництва. Їх ще називають доходи від власності (зарплата, прибуток, відсоток, рента);

Доходи від власності: дивіденди від акцій, відсотки від неї, відсотки від банківських вкладів, доходи від облігацій, орендна плата.

- **соціальні доходи** – які надходять від держави через суспільні фонди споживання, трансферні платежі, незалежно від трудового внеску або участі в підприємницькій діяльності (пенсії, компенсації безробітним, виплати по соціальному страхуванню, малозабезпечені, багатодітним).

2. *Залежно від цін, в яких визначається дохід:*

- **номінальний дохід** - визначається в цінах поточного періоду;

- **реальний дохід** - визначається в цінах базового року (або в цінах поточного року за вилученням рівня інфляції).

3. *Залежно від включення доходу в ціну товару:*

- **первинні доходи** включаються в ціну товару: зарплата, процент, рента, прибуток, амортизація, непрямі чисті податки;

- **вторинні доходи** виникають у зв'язку з перерозподілом первинних доходів: прямі податки, дивіденди, трансфертні виплати державою, підприємством та домогосподарством.

4. *За способом привласнення:*

- **трудові;**

- **нетрудові** – не залежить від трудових зусиль (відсотки, дивіденди, доходи від власності).

5. *Залежно від доходу:*

- **грошові;**

- **натуральні** – це доходи від особистих господарств з громадських фондів в кооперативних господарств;

- **сукупні** – всі доходи (сума попередніх). Сукупний дохід господарств не повинен бути нижчим за прожитковий мінімум (*прожитковий мінімум* - це вартість набору товарів і послуг, розрахована за нормами і нормативами споживання і забезпеченості населення першочерговими життєвими засобами. Використовується для встановлення мінімальних розмірів заробітної плати, пенсій, стипендій).

Основними видами доходів є:

- 1) Заробітна плата.
- 2) Від власності.
- 3) Державні трансферні платежі.
- 4) Підприємницькі доходи капіталіста.
- 5) Доходи з інших джерел, передусім, доходи від індивідуальної трудової діяльності.

Принципи розподілу доходів:

- за працею;
- за капіталом;
- суспільні фонди споживання.

З 2000-х років у міністерстві статистики для характеристики рівня економічного розвитку почали застосовувати узагальнюючий показник, як індекс людського розвитку, що *включає 3 основні компоненти:*

- тривалість життя і стан здоров'я;
- рівень освіти;
- рівень доходів, що забезпечує прийнятні умови життя.
-

3. Споживання і заощадження домогосподарств

Частка доходу домогосподарства надходить державі у вигляді особистого прибуткового податку, а залишок розподіляється на витрати споживання і заощадження.

Міністерство торгівлі США ділив споживчі витрати на такі групи:

- 1) витрати на товари довгострокового користування (більше одного року);
- 2) витрати на товари короткострокового користування;
- 3) витрати на послуги (лікаря, установленої освіти, культури, перукаря).

Витрати домогосподарства на споживання пов'язані з попитом та з такими явищами, як ефект доходу, ефект заміщення, споживчий надлишок, максимізація корисності.

Максимізація граничної (сукупної) корисності. Домогосподарство як покупець повинне так упорядкувати своє споживання, щоб кожен окремий

товар приносив йому однакову граничну корисність (на кожну втрачену гривню).